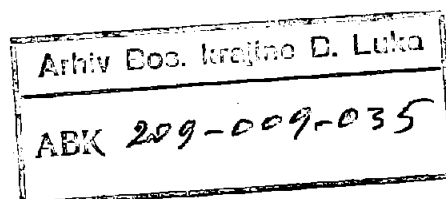

ARHIV BOSANSKE KRAJINE - BANJALUKA

VIDOVIĆ VELJKO

RAD U PILANI U JEKU ŠESTOJANUAR-SKE DIKTATURE

Kažlo 16-godišnji dječak zaposlio sam se u Pilani BOSNA - BOIS, u jesen 1929.godine primljen sam za radnika u skladištu balvana. Ostao sam na poslu svega godinu dana, radeći kao mjerac dimenzija balvana koji su dovoženi šumskom željeznicom. Pot-ed ovih poslova vodio sam i evidenciju rada radnika koji su ručnom testerom rezali balvane. Svi su oni bili plaćani po sistemu akordnog rada. Uglavnom rezali su balvani dužine 8-12 metara na kraće dimenzije, ili oni koji su bili oštećeni, odnosno rascjepljeni. Za obradu balvana su se skraćivali na dužine od 4 dužinska metra. Visinu akordnog rada utvrđivao je šef skladišta Hebl, inače mađjarski JEVREJIN:

Uprava preduzeća nije dozvoljavala da bilo ko na radu u tzv. "Klotz-platzu" bude član sindikata, tamo gdje su rezali balvani. Sa posla su otpušteni i oni za koje su se po bilo kom osnovu zalagali radnič-ki povjerenici. Pri svemu ovome treba imati u vidu činjenicu da je to bila nekvalifikovana radna snaga, koja se mogla i lako otpustiti i nova angažovati. Uprava nije htjela da dozvoli mogućnost učlanjivanja u sindikat fizičkih radnika na nekvalifikovanim poslovima. Međjutim, sasvim je drugačija situacija bila kod kvalifikovanih radnika u samoj Pilani. Tamo je djelovao sindikat i tamo su radnici bili sindikalno organizovani u okvirima sindikata URSS-a i ORS-a. Opšti radnički savez (ORS) imao je u Banjaluci najjača uporišta među rudarskim i pilanskim radnicima. Međ i jednog i drugog sindikata u Pilani bila je skoro podjednaka. Razlika je bila samo u tome što je URSS bio na većem udaru.

Pilanski radnici bili su veoma slabo plaćeni. Najamnina se dobivala svakih 15 dana po obračunu za akordni rad. U zavisnosti od radnog mjesta, najamnina se kretala od 1,30 do 2 dinara/po satu. Tako sam i ja bio plaćen. Razumije se da su se najamnine često i zakidale. Niko nije smio ići na bolovanje, jer bi izgubio posao. Čim neko ode na bolovanje brisao se iz evidencije, a na njegovo mjesto angažirao se novi radnik. Zbog toga su radnici i bolesni dolazili na rad. Nominalno radno vrijeme iznosilo je 8 sati. Radilo se od 7 do 12 i od 13 do 16 sati. Jedan sat pauze za ručak nije se uračunavao u radno vrijeme. Radnici su jeli samo ono što su ponijeli, pretežno suhu hranu. Oni koji su stanovali u koloniji, mogli su u toku tog sata da odu na ručak i da se ponovno vrate. Za vrijeme obroka radnici su se porazmještali kojekuda, jedući ono što su mogli donijeti. Jelo se pretežno ono što je smatrano radničkom hranom, zapravo ono što je bilo najjeftinije. Radnici na kloz-platzu bili su pretežno iz okolnih sela - Piskavice, Puračića, Česme i Trna. Iz okoline dolazile su najčešće pješke na rad, jer za prevoz sredstava nisu imali. Uglavnom bili su to oni koji su imali brojne porodice koje je trebalo izdržavati.

Uprava preduzeća bila je veoma ~~ni~~ nemilosrdna prema radnicima. U tome se naročito isticao direktor Miroslav Vilhelm. Šta više, on nije dozvoljavao ni da intervišu za radnike izabrani radnički povjerenici. Često je ismijavao tu instituciju radničkih povjerenika. Posebno se revoltirao ako bi se radnički povjerenik pozivao na neke zakonske propise o pravima radnika. Jednom prilikom bio sam prisutan razgovoru na kom je izneseno kako je Miroslav Vilhelm postupio kada mu se radnički povjerenik obratio u vezi s primjenom Zakona o radnom vremenu. U toj prilici on je s buntom novčanica lupio po stolu, govoreći: "Ovo je zakon!" Tim riječima je želio naglasiti da je jedini zakon za poslodavca ono što proizilazi iz profilerske prakse kapitala. Vilhelm je inače bio veoma drzak prema radnicima. U svojoj se praksi nije pridržavao zakonskih propisa, kao da čak i ono malo što su jugoslovenski propisi u interesu radnika normirali, ne važe za njega i Pilanu. Čak je znao da u ljutnji i službene listove iz tog vremena baci na pod.

Kantinu u Pilani držao je u svojoj režiji neki Knez. U toj kantini održavane su i radničke priredbe, izbori za radničke povjerenike i skupštine radničkog pilanskog društva "~~XXXXXXXX~~ OLIMP". Društvo OLIMP bilo je dosta aktivno. Predsjednik je bio Dominik Knaus, šef na odjelu bukove gradje. Inače je bio dobar čovjek. Među članovima ovog radničkog društva bili su Franjo Lemajić i njegov brat Djuro. Odmah po dolasku na rad u Pilanu zapazio sam FRanju Lemajića kao izuzetno aktivnog radnika na polju sindikalnog roganizovanja. Kad je on bio u štrajkaškom odboru, skoro da i nije bilo štrajkbrehera. Među radnicima je uživao veliki autoritet, jer se uvijek zalagao za radničke interese. Svi su cjenili njegove lične moralne kvalitete: odgovornost, energičnost, došljednost, iskrenost i druželjubivost. Bio je dobar govornik i radnici su ga veoma rado slušali. On~~ni~~ je bio glavni inicijator akcija sindikata i objedinjavanja rada sindikata URSS-a i ORS-a oko organizovanja tarifnih akcija , a i štrajkova, Mada je bio na čelu podružnice sindikata metalčkih radnika, njega su uvažavali i drvodjelski radnici. Nije se bojao da i direktoru kaže ono što misli, zalažući se ne za svoje interese, već za interese drugih radnika . Zbog takvih osebina svi su ga voljeli i poštivali. Poštivao ga je i direktor Pilane, jer je uvažvao njegove izuzetne stručne sposobksoti. Kao metalac bio je potreban Pilani i zbog toga nije dobijao otkaz, mada je direktoru smetalo njegovo političko istupanje. Njegov lični prijatelj i drug bio je Ivica Sigler, takodje metalčki radnik. Oni su se često smjenjivali na položaju predsjednika podružnice metalčkih radnika. Ivica Sigler bio je takodje politički veoma napredan i ~~ix~~ sindikalno izuzetno aktivan. Sigler se oženio s kćerkom "platz-majstora" Brenera, po~~z~~ nacionalnosti Nijemca. Brener je inače bio pošten čovjek, dobar prema radnicima, u manirima staložen i miran. Kad god je dolazilo do neke delikatnije situacije, gdje se trebalo zamjeriti radnicima, on je nalazio priliku da se izvuče.

Medju pilanskim radnicima isticao se i Omer isović. Radio je kao radnik na cirkularu. Došao je u Pilanu kao nekvalifikovani radnik, ali se stručno osposobio, a naročito se osposobio kao sindikalni aktivista. Ličnim izgradjivanjem stekao je šira znanja i postao veoma dobar govornik. Naročito se angažovao u radu podružnice sindikata drvo-djelaca. Došao je u neki spor s direktorom fabrike zbog čega je napustio Pilanu i zaposlio se kao profesionalni sindikalni aktivista kod Saveza drvodjelskih radnika na radnom mjestu u Pilani Podgradci. Imao je veliki interes za lično izgradjivanje. Za lične potrebe kupio je neku staru pisaću mašinu na kojoj se moglo pisati samo jednom rukom. Znam da je često dolazio u sukob i sa Dušanom Balabanom, a često i sa Balabanovim pristašom, Danom Mirčetom. Ovaj Dane Mirčeta radio je na utovaru bukovih cjepanica. Sindikalno je i on bio angažovan, ali uz protežiranje Dušana Balabana. Od sindikalnih aktivista u Pilani, sjećam se strojovodje Petra Grbića, željezničara Milana Kudre, remenara Vilima Gečevića, rezača šnitova na klotz-platzu Ferde Cvenarskog i Jakova Saje. Jakov Saja stradao je radeći u Pilani, odnosno, postao invalid. Naročito su bili izloženi mogućim povredama reači drva ručnom pilom na ~~kk~~ klotz-platzu. Balvani su bili nabacani na velike kamare, koji su se često potiskivali, što je dovodilo do toga da su često nastajale i teže fizičke povrede. Uprava preduzeća se nije starala za obezbjeđivanjej uslova rada od mogućih nesreća. Još je gorja situacija bila s radnicima koji su radili na šumskoj željeznici preduzeća. Govorilo se da je šumska željeznica Pilane bila najlošija ~~uxx~~ svakom pogledu u cijeloj Jugoslaviji. Na njoj su radnici - željezničari stalno ginuli ili postajali invalidi. Cijekla trasa bila je nepropisno izgrađjena, tako da su kompozicije iskakale sa tračnica ili je dolazilo do obrušavanja zemlje i kamena. Osim toga, nije se pazilo ni na tehničku ispravnost samih vagona. Često su osovine pojedinih vagona pucale i nastajale su nesreće sa smrtnim posljedicama. Osovine su pucale naročito zbog toga što se tovarilo na wagone više nego što se smjelo u pogledu

izvršljivosti. U javnosti se znalo kakvo je stanje s pilanskom željeznicom, ali ništa nije preduzimano da se stanje popravi. Čak kada su i inspekcione vlasti naređivale da se nešto preduzme, stanje se nije popravljalo. Sticao se utisak da pilanska uprava može da radi što hoće i da režim podržava takvu praksu. Mnogi su poginuli radeći na željeznici ili na radilištima pilane, a mnogi su postali invalidi. Mislim da se sve to od javnosti prikrivalo. Posebno je bilo lako da se prikrivaju nesreće radnika na šumskim radilištima. U svim tim prilikama navodno je krivica bila do radnika "koji nisu na sebe pazili", a ne na preduzeću koje nije ništa preduzimalo za barem minimalne bezbjednosne mjere.

Biografski podaci:

Rodjen sam 26. aprila 1913. godine u Mas-lovarama .

Otac Jovo bio je lugar, a majka Pava rođ.Gligorić

bila je domaćica. U braku su imali veći broj djece:

Rodoljub, Radojka, Veljko, Slavko, Lazo, Vojo, Stevo (rođ.

1923., streljan u jesen 1941.godine) i Savka - Seka .

Porodica se doselila iz Vinca kod Jajca u Banjaluku

1925. godine, poslije velike poplave.

17. juli 1978. godine

(Veljko Vidović)

